

Ігор КОПОТУН

старший науковий співробітник
навчально-наукової лабораторії
дослідження проблем забезпечення
прав осіб, які постраждали від війни,
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

**КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ
ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

Європейський вибір водночас постає гарантією зміцнення державного суверенітету, політичної стабільності та безпекової спроможності країни. Мета України – утвердження сильної, незалежної держави, розбудова державності та сектору національної безпеки з урахуванням національних інтересів і балансу регіональних геополітичних впливів.

Одним із основних напрямів забезпечення національної безпеки є захист особи, суспільства та держави від правопорушень, відновлення порушених прав і відшкодування завданої шкоди.

В умовах збройного конфлікту кримінальні правопорушення істотно трансформували криміногенну ситуацію в державі, зумовивши появу нових форм злочинності – воєнних злочинів, при цьому ускладнивши реалізацію завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України) у частині забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду з метою притягнення кожного винного до відповідальності відповідно до ступеня його вини з неухильним дотриманням належної правової процедури [1].

Будь-яке збройне зіткнення із застосуванням воєнної сили є однією з форм воєнного протистояння поряд із війною та відображає крайню стадію загострення міждержавних суперечностей, що супроводжується двостороннім застосуванням збройних сил [3].

Кримінальні правопорушення, учинені в умовах воєнного стану, характеризуються підвищеним рівнем суспільної небезпечності та зумовлюють необхідність їх осмислення крізь призму міжнародного кримінального й гуманітарного права.

Визначення терміна «воєнні злочини» вперше було закріплено у ст. 6 Статуту Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі (1945 р.), де до них віднесено порушення законів і звичаїв війни, зокрема вбивства, жорстоке поводження або депортацію цивільного населення на окупованих територіях, вбивство чи нелюдське поводження з військовополоненими, захоплення та вбивство заручників, розграбування державної або приватної власності, а також безпідставне знищення населених пунктів, не зумовлене військовою необхідністю [6].

В подальшому таке поняття дістало нормативне закріплення у ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду [7].

Український законодавець послідовно активізує нормотворчу діяльність у цьому напрямі [14]. Зокрема, концептуальне значення мають проекти законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права» (№ 9438 від 20 грудня 2018 року), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» (№ 2689 від 27 грудня 2019 року), «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України» (№ 7290 від 15 квітня 2022 року), а також проект нового Кримінального кодексу України, спрямовані на формування цілісної моделі кримінально-правового реагування на воєнні злочини.

Суттєве погіршення економічної ситуації, що проявилось у зростанні інфляційних процесів, державного боргу, зниженні платоспроможності населення та збільшенні безробіття внаслідок окупації частини територій і порушення функціонування підприємств формують передумови для поширення нелегальних способів отримання доходів.

Окрему загрозу становить значне розширення незаконного обігу вогнепальної зброї,

боєприпасів і вибухових речовин та зростання випадків їх протиправного використання.

Поняття «воєнний злочин» належить до категоріального апарату міжнародного гуманітарного права та має ширший зміст порівняно з військовими злочинами, оскільки спрямоване на охорону фундаментальних цінностей міжнародної спільноти.

Ефективність міжнародного правосуддя значною мірою залежить від належної первинної фіксації кримінальних правопорушень на національному рівні. Це передбачає формування достатньої доказової бази й потребує від слідчих ґрунтовного знання норм міжнародного гуманітарного права для належного доведення фактів їх порушення.

У сукупності такі чинники формують нову реальність, у межах якої ефективне функціонування системи кримінальної юстиції потребує адаптації до умов воєнного часу, включаючи формування наукових засад запобігання, виявлення, документування та розслідування воєнних злочинів в умовах правової невизначеності та загальної суспільної дестабілізації.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.02.2026).
2. Воєнна доктрина України : Указ Президента України від 24 верес. 2015 р. № 555/2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (дата звернення: 09.02.2026).
3. Збройний конфлікт. *Bikinedia*. URL : <https://uk.wikipedia.org/wik> (дата звернення: 09.02.2026).
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція ООН від 12 серп. 1949 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 09.02.2026).
5. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков та ін. Київ, 2022. 552 с.
6. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Альманах міжнародного права*. 2009. Вип. 1. С. 120–125.
7. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 лип. 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 09.02.2026).
8. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 21 серп. 2024 р. № 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text> (дата звернення: 09.02.2026).
9. Антонюк Н. Контекстуальний елемент воєнних злочинів: зміст і необхідність встановлення. *Право України*. 2023. № 5. С. 30–38.
10. Баганець О. Кваліфікація воєнних злочинів. *LexInform* : веб-сайт. URL: lexinform.com.ua/dumka-eksperta/kvalifikatsiya-voyennyh-zlochyniv/ (дата звернення: 09.02.2026).

Людмила ОЛЕФІР
доцент кафедри
формування
та розвитку
професійної
компетентності
персоналу ДКВС,
кандидат юридичних
наук, доцент

Вікторія АНЩЕНКО
завідувач кафедри
формування
та розвитку
професійної
компетентності
персоналу ДКВС
доктор педагогічних
наук, професор

(Інститут професійного розвитку Пенітенціарної академії України,
м. Чернігів, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І БЕЗПЕКИ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК СКЛАДОВА МІЖНАРОДНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

У сучасних умовах глобальних безпекових викликів, збройних конфліктів та соціально-політичної нестабільності питання міжнародної та національної безпеки набувають комплексного характеру. Вони охоплюють як зовнішні загрози, так і внутрішні чинники стабільності держави, серед яких важливе місце посідає ефективність кримінальної юстиції та системи виконання кримінальних покарань. У цьому контексті засуджені та умови їх утримання виступають не лише об'єктом кримінально-виконавчої політики, але й